

YENİ TARİHSELÇİLİK (POSTMODERN TARİH) YAKLAŞIMIYLA YAZILI KÜLTÜR ORTAMINDA YUNUS EMRE¹

Yunus Emre in the Environment of Written Culture with the New Historicistic (Postmodern History) Approach

Tuğba AYDIN*

Öz

Yunus Emre uzun zaman önce yaşamış olsa da günümüzde etkisi devam eden, Anadolu'nun en sıkıntılı günlerinde yol gösterici olmuş tasavvuf şairlerimizden biridir. Onun eserlerinde ortaya koyduğu fikirleri ve hakkında oluşan menkıbelerle aydınlanan yaşayış biçimi, pek çok yönden kıymetli görülür. Sözlü kültür ortamında gelişen bu bilgiler günümüz yazılı ve elektronik kültür ortamlarında da kullanılmaya ve çeşitlenmeye devam etmektedir. Değişen zaman dilimlerinde Yunus Emre, yeni ve dönüşen işlevler kazanarak Cumhuriyet dönemi sonrası eserlerde de yer almıştır. Çalışmada, Yunus Emre ve eserleri, hakkında bilgi veren tarihi kaynaklar, menakibnâmeler ve Cumhuriyet dönemi sonrası oluşan eserlerin karşılaştırmalı değerlendirilebilmesi için öncelikle literatür taraması yapılmış, geçmiş kayıtlar ve günümüz yazılı kültürü arasında kurulan bağlantı; edebiyat ile tarihin tamamen birbirinden ayıramayacağını, ikisinde de insan elinden çıkmış olmanın getirdiği bir öznelikten kaçışın mümkün olmadığı fikrini benimseyen yeni tarihselcilik yaklaşımıyla değerlendirilmiştir. Böylelikle Yunus Emre'ye dair yeni ortak kabuller gün yüzüne çıkarılmıştır. Çalışmanın amacı; yeni tarihselci yaklaşım çerçevesinde günümüz edebiyatında ve insan zihninde Yunus Emre'ye ne gibi yeni anlamların kazandırıldığı, Yunus Emre imgesinin hangi yönde değişime uğradığı, hangi işlevlerle var olmaya devam ettiği gibi unsurları ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Yunus Emre imgesi, Cumhuriyet dönemi sonrası eserler, Yeni tarihselcilik (Postmodern tarih).

Abstract

Although Yunus Emre lived a long time ago, he is one of our Sufi poets whose influence continues today and who has been a guide in Anatolia's most troubled days. His way of life, illuminated by the ideas he put forward in his works and the legends formed about him, is seen as valuable in many ways. This information, which developed in the oral culture environment, continues to be used and diversified in today's written and electronic culture environments. In changing time periods, Yunus Emre gained new and transforming functions and took part in the post-Republican era. In the study, first of all, literature research was conducted in order to evaluate Yunus Emre's works, historical sources giving information about him, menakibnames and works created after the Republic period, and the connection established between past records and today's written culture; It has been evaluated with the new historicism approach, which adopts the idea that literature and history cannot be completely separated from each other, and that it is not possible to escape from a subjectivity brought about by being human. Thus, new common assumptions about Yunus Emre were brought to light. Purpose of the study; Within the framework of the new historicist approach, it is (AIMED) to reveal the elements such as what new meanings Yunus Emre has gained in today's literature and in the human mind, in which direction the image of Yunus Emre has changed, and with what functions it continues to exist.

Keywords: The image of Yunus Emre, Publications after the republican period, New historicism (Postmodern history).

¹ Bu çalışma yazarın "Yunus Emre Ve Eserlerinin Yazılı Kültür Ortamındaki Görünümünün Yeni Tarihselcilik (Postmodern Tarih) Yaklaşımına Göre İncelenmesi" adlı tez çalışmasından üretilmiştir.

* Yüksek Lisans Mezunu, Sinop Üniversitesi, tugbaaydin935@gmail.com, ORCID: 0000-0003-2058-5408

Giriş

Halk arasında ortaya çıkan ve zamanla yayılan pek çok anlatı, sonrasında da farklı kültür ortamlarında varlıklarını sürdürürler. Menkıbe, efsane, deyiş gibi sözlü kültür ürünleri zaman içerisinde değişim göstermeye ve yazılı kültür ortamında yer edinmeye devam etmiştir, buna göre iki kültür ortamı birbirinden tamamen bağımsız değildir. Sözlü kültürde şekillenen Yunus Emre ve eserleri yazılı kültür ortamında yeniden karşımıza çıkar. Böylelikle sadece sözlü kültür değil yazılı kültür ortamında da Yunus Emre'ye dair farklı pek çok unsur oluşur. Sözlü kültür ortamı tam anlamıyla kalmasa da etkileri devam etmektedir.

Bugün hemen hemen her kültürde bir yazı kavramı ve bu kavrama dayanan bir yazı deneyimi bulunduğu için, gerçek anlamda birincil sözlü kültür pek kalmamıştır. Fakat ileri teknolojiden yararlanan pek çok kültürde ve altkültürde derece derece hâlâ birincil sözlü kültürden kalma düşünce biçimlerine rastlamak mümkündür (Ong, 2014: 24).

Yunus Emre ile ilgili sözlü kültürde oluşarak günümüze kadar ulaşan ortak kabuller, tarihi kayıtlar sorgulanabilir. Bu sorgulama, Yunus Emre'ye dair farklı bakışları meydana çıkarma imkânı tanır. Tarihi kayıtların pek çok sebeple tamamen nesnel bilgiler içermeyip, öznel yorumlar barındırdığı fikrini yeni tarihselciler ortaya koyar. Yunus Emre ve etrafında oluşan eserler bu yaklaşımla değerlendirildiğinde bazı sonuçlara ulaşmak, kabul edilen bilgilere eklemeler yapmak mümkündür. Yunus Emre biyografisi, coğrafyası, kültürü, menkıbeleri ve hatta şiirleri her zaman değişim ve dönüşüme açıktır. Bu değişimleri, katılan yeni bilgileri değerlendirmede yeni tarihselcilik yaklaşımından faydalanılabilir. Yeni tarihselcilik, 1980'lerde geliştirilen, tarih ile edebiyatın tamamen ayrı iki alan olduğunu düşünenlere aykırı duruş sergileyen bir düşünce biçimidir (Oppermann, 2006). Yeni tarihselciler; nesnel bir tarih yoktur, insan zihninin ürünü olması bu nesnelliği gölgeler ve tarih ile edebiyat bu noktada keskin çizgilerle birbirinden ayrılamaz, demektedir. Tarihi bilgiler daima sorgulanabilir, değişebilir, eklemeler yapılabilir. Kuramı geliştirenler arasında önemli bir yere sahip olan Greenblatt, Shakespeare'ın oyunlarından yola çıktığı çalışmasında “energia” ifadesinden söz eder. Shakespeare'ın oyunlarının geçmişten günümüze gelişini bu ifade ile açıklar. Greenblatt'a göre (2001: 19-33) toplumsal enerji; güç, karizma, merak, kolektif rüyalar, arzular, dinsel korku unsurları, yaşantı yoğunlukları gibi unsurlardan oluşur. Toplum tarafından üretilen her şey buraya dahildir.

Toplumsal enerji sonsuz bir dönüşüm içerisine girer ve böylece geçmişte oluşan eserler canlılıklarını sonraki yüzyıllarda da sürdürür. Greenblatt'ın bu yaklaşımı Yunus Emre ve eserlerinin günümüze kadar ulaşmasını açıklar. Yunus Emre ve eserlerinde toplumsal enerjinin taşındığı görülür, aynı zamanda Yunus Emre ile ilgili anlatı ve eserler onun yetiştiği coğrafyanın, kültürün, geleneğin devamlılığını sağlar. Böylelikle başlangıçtaki toplumsal enerji zaman içerisinde farklı şekillerde varlığını sürdürerek günümüze kadar ulaşır.

Yeni tarihselciliği geliştiren isimler arasında Hayden White'ın fikirleri de göze çarpar. Ona göre, tarih anlatıları sözel kurgulardır ve nesnel bilimden ziyade edebiyata yakındır (1985: 82). White (2008: 22) “vakayinâme” ve “öykü” terimleri üzerinde durur. İkisinin de seçme ayırma düzenleme süreçlerinden geçiyor oluşunu ortaklık olarak sunar. Ona göre, “tarih” ile “kurmaca” arasındaki farklılık şudur; tarihçi kendi öykülerini “bulurken”, kurmaca yazarı kendi

öykülerini “icat eder”. Benzer şekilde Antakyalıoğlu’nun (2013: 114) fikirleri de tarihin nesnel bir olgu olamayacağı üzerinde yoğunlaşır çünkü tarih geçmişteki olanları, belli bir sırada “öyküleyen” bir anlatı haline getirir. Bu aşamada yorumlamaların kaçınılmaz oluşu tarihçi ile roman yazarını birbirine benzetir.

Yeni tarihselciler, tarihi de edebiyat gibi sorgulanabilir, şüphe edilebilir bir yaklaşım olarak görürler. Klasik tarih anlayışının aksine yeni tarihselci bakışta, üst güçler sorgulanabilir, alt gruplar da tarihe dâhil edilir. Geri planda kalan her bir unsur yeni tarihselcilerin üzerinde durdukları noktalardır. Yukarıda ana hatlarıyla tanıtılan yaklaşım, Yunus Emre ve eserlerinin günümüzdeki aktarımının değerlendirilmesinde katkı sağlayacaktır. Bu yaklaşıma göre, Yunus Emre ve eserlerinin yazılı kültür ortamındaki görünümü, klasik yaklaşımların ötesinde değerlendirilirken; toplumsal enerjinin dolaşımı, alt grupların görünür hâle gelmesi, kalıp ifadelerin aktarımı, deyişlerin ve şiirlerin çeşitlenmesi/dönüşümü gibi unsurların nasıl oluştuğu üzerinde durulacaktır. Yunus Emre’ye dair klasik tarih araştırmalarında ne tür bilgilerin oluştuğunu görmek, günümüzdeki durum ile olan farklılığı değerlendirme noktasında faydalı olacaktır.

Göker İnan (2021: 1-12) Yunus Emre ile ilgili bilgi içeren tarihi kayıtları sıralarken en eski kaydın Georgius’un Tractatus adındaki eseri olduğunu belirtir ve “Âşıkpaşazâde, *Tevârih-i Âl-i Osmân*”, “Ramazanzâde Mehmed Çelebi, *Târîh-i Nişâncı*”, “Hoca Sâdeddin Efendi, *Tâcü’t-Tevârih*”, “Gelibolulu Mustafa, *Âlî Kühü’l-Ahbâr*”, “Nişancızâde Mehmed Efendi, *Mir’âtü’l-Kâinât*”, “Ahmed Hasîb Efendi, *Silkü’l-Le’âl-i Âl-i Osmân*” adlı eserleri de Yunus’a dair kronikler olarak ekler.

Abdülbaki Gölpınarlı (1961: 72) Yunus Emre’nin hangi yüzyıllar içerisinde varlık gösterdiği ve doğum-ölüm tarihine dair kabul edilen ortaklığın, doğumunun H. 638, ölümünün H. 720 şeklinde olduğunu ifade eder. Yunus Emre’nin doğumu, ölümü, iletişim halinde olduğu kişiler, tarikatı, instisap ettiği kişiler, ümmiliği ile ilgili çeşitli bilgiler vardır. Bazılarına göre sufi şair, bazılarına göre halk şairi, bazılarına göre Sünni ve Alevî Bektâşi çevresinde benimsenmiş bir isim, bazılarına göre ise Melâmeti- Kalenderi meşrebe sahip biridir (Ocak, 2012: 186-193). Yunus Emre’ye dair tarihi kayıtların çoğuna Taşköprülüzâde’nin eserinden ulaşılır. Taşköprülüzâde’ye göre, Yunus Emre, dönemin arif şeyhlerindedir. Tabduk Emre’nin yanında bulunmuş, uzun bir süre şeyhinin zaviyesine içerisinde asla eğri odun olmayacak şekilde odun taşımış, açık kerametleri olan biridir (2019: 108).

İsmail Hakkı Bursevî de Taşköprülüzâde’ye benzer şekilde Yunus Emre ve Tabduk Emre arasındaki ilişkiye değinir (2019: 42). Âşık Çelebi, İbrahim Has, Bursalı Mehmet Tahir ve benzeri isimler Yunus’a dair bilgi veren araştırmacılarıdır. Günümüzde daha çok başvurulan, menkıbelerin toplandığı çalışma ise Firdevsî tarafından oluşturulan “Hacı Bektâş-ı Veli Vilayetnâmesi”dir. Çalışmalarda çoğu noktada ortaklıklar korunurken birkaç araştırmacı bazı noktalarda ayrılır. Bu ayrılık günümüzde oluşan eserlerle sürdürülmeye devam eder. Sonraki yüzyıllarda, günümüzde oluşan eserler de ilk bilgilerin üzerine eklemeler yapar niteliktedir. Yazarlar bu konuda son derece özgürdür. “Bu özgürlük tarihi genel yapısından çok uzaklaştırmadan değiştirip boşlukları daha yaratıcı biçimde doldurarak tüm gelenekleri yıkabilme” (Oppermann, 2006: 64) durumudur. İşte bu hususlarda yeni tarihselci bakışın

ilkeleri akla gelir, Yunus Emre'ye dair ortaya koyulan bilgilerin ya hepsi geçerli ve doğru kabul edilmelidir ya da hepsi geçersiz sayılmalıdır.

Yukarıda sözü edilen bilgiler ışığında yeni tarihselci bakışla günümüzdeki Yunus Emre algısına dair tespitlerin yapılması için; İskender Pala'nın *Od* isimli romanı, Nihat Asyalı'nın *Yunus Diye Göründüm* isimli tiyatrosu, Mustafa Özçelik'in *Gülün Sırrı* isimli hikâyesi ile çalışma sınırlandırılmıştır. Yapılan sınırlandırmada eserlerin ve yazarların nitelikleri göz önünde bulundurulmuştur. Söz konusu eserler, Yunus Emre imgesinin geçmişten günümüze kadarki değişimini ve ona dair yeni ortak kabulleri ortaya koymak için başvurulan yeni tarihselci bakış açısıyla değerlendirilebilecek niteliktedir. Bununla birlikte, Yunus'un farklı düşünce biçimlerinde nasıl şekillendiğini görebilmek amacıyla farklı bakış açısına sahip yazarlar olmasına dikkat edilmiştir.

İskender Pala, divân edebiyatıyla ilgili, akademisyen olan ve çalışmalarında tarihi araştırmalar da yapan bir isimdir. Bu tavrı, Yunus Emre imgesinin şekillenmesinde de etkili olmuştur. Yunus Emre'ye yönelik; tarihi bir kişilik midir, nasıl bir dönemde yaşamıştır, şiirleri nasıl oluşmuştur gibi soruların cevabını Pala, onu tarihi bir zemine oturtturarak vermiştir. Nihat Asyalı ise eserinde Yunus'un tasavvufi yaşamından çok söz etmez ve toplumsal hayata yönelik anlatımlar yapar. Onun için önemli olan mücadele etmek ve kişinin kendi gücünün farkına varmasıdır. Yunus Emre'ye yüklediği yeni anlamlar bu yönde gelişir. Yunus Emre üzerinden Anadolu halkının mücadelesini eserinde gösterir. Çocuk edebiyatı alanında çalışan Mustafa Özçelik'in Yunus Emre ile ilgili pek çok çalışması vardır. O, gelenekten beslenirken modernizmden faydalanmayı önceleyen biri olarak çocukların gelişimi ve eğitiminde Yunus Emre'yi bir araç olarak kullanır denilebilir. Öğretmenlik, yazarlık ve şairlik vasıfları vardır. Öğretmenlik vasfı çocukların eğitime önem veren bir yazar olduğunu gösterir. Eserlerin bu şekilde seçilmesiyle; farklı türlerde, farklı yazarlarda Yunus Emre ve eserleri nasıl değişir, hitap edilen kitle, hitap eden yazar Yunus Emre'nin şekillenmesinde ne denli etkilidir gibi soruların cevabını almak mümkün hâle gelir.

Yeni Tarihselcilik Yaklaşımıyla İskender Pala'nın “Od” Romanında Yunus Emre

İskender Pala, Yunus Emre'yi esas aldığı eserinde yeni bir Yunus Emre portresi sunar. Pala, kaleme aldığı eserleri için uzun bir hazırlık süreci geçirir. *Od* romanı için de bu durum böyle olmuştur. Yunus Emre'nin yaşadığı kabul edilen yerlerden biri olan Sarıcaköy'e seyahatler düzenlemesi, Yunus Emre ile ilgili tarihi araştırmalar yapması buna örnektir (Pala, 2016). Roman yazarken konu seçimini bildiği konular üzerinden yaptığını ifade eden Pala, roman kahramanlarını yaşanan çağın kimlik arayışındaki insanlara örnek olacak kişilerden seçtiğini ekler (Topsakal, 2014: 56). Toplumun bu kişileri tanınması, özellikle gençlerin örnek alması gerekliliği üzerinde durur. Yunus Emre'yi kahraman olarak seçmesinde de bu düşünceler etkindir.

Yunus Emre, strootip olarak düşünüldüğünde, günümüz insanına pek çok değeri katacak niteliktedir. Günümüzdeki ahlaki çözümlerin giderilmesi noktasında, asıl olanı hatırlama, hafızayı tazeleme durumunda halk kültüründe biçimlenmiş insan tipleri ilk başvurulacak kişiler olarak görülmelidir (Çek, 2021) ve Pala da buna uygun davranmıştır.

Bu düşünceler doğrultusunda oluşan *Od* romanında Yunus Emre'nin hayatı, şiirleri yeniden kaleme alınır ve Yunus'a yeni bir yaşam öyküsü kazandırılır. Yeni tarihselciliğin tarih ve edebiyatı birbirine yaklaştırmasıyla birlikte değerlendirilebilecek eserde gerçek ile kurmaca çoğu zaman iç içe geçer, tarihi bilgiler sorgulanır. Yunus Emre, eserleri, dönemi, kültürü yeni bir bakışla gün yüzüne çıkarılır. Romanda düş ile gerçek bir arada sunulurken, klasik tarihte yer alan bilgilere yeni tarihselci bakışın ön gördüğü üzere eklemeler yapılır. Yunus'un şiirleri, hakkındaki menkıbeler yeni bir zeminde tekrar sunulur. Yunus Emre'ye kazandırılan yeni kimlikte onun ailesi, eşi, çocukları, arkadaşları, tekke hayatı, dervişliğe ulaşma serüveni ve benzeri pek çok yön aydınlatılır.

Tarihi belgeler, hakkındaki menkıbeler ve kendi eserleri onun aile yaşamına dair kesin yargılar sunamazken Pala, bu noktaları aydınlatır. Yunus Emre'nin doğup yetiştiği, vefat ettiği çevreye dair araştırma yapanlardan biri olan Hulusi Güngör (1991) bu konuya dair tartışmaları aydınlatan belgeleri sunar. Örneğin, Yunus'un makamı bulunduğu düşünülen on beşe yakın yerden Bursa, Tire, Eskişehir, Karaman olmak üzere sadece dört tanesine dair resmi belgeler vardır. Yunus'un bu illerde yaşamış ve vefat etmiş olacağı ortaya koyulur.

Bir diğer tarih araştırmacısı Ata'ya göre (2020: 105) "Aksaray-Sivrihisar-Sarıkaraman-Ziyarettepe-Hacı Bektâş hattı coğrafik, sosyolojik, kültürel ve tarihi verilere daha uygun düşmektedir". Fuat Köprülü (1991: 265) de her bir varsayımı değerlendirdikten sonra Yunus Emre'nin 13. yüzyılın son yarısında Sivrihisar veya Sakarya-suyu civarındaki karyelerde yetişen Türkmen köylüsü olduğu sonucuna ulaşır.

Tarih araştırmalarındaki bu ikili duruma Pala'nın katkısı Yunus Emre'yi ve ailesini Sarıköy'de yaşıyor kabul etmesidir. Okuyucuya bu kesinliği vererek tarihteki bilgileri sorgular, yeni tarihselciliğe uygun olarak kendi sonucunu ortaya koyar. Ailesi ile birlikte Sarıköy'de yaşayan Yunus'un oğlu ise Karaman'da yaşamaktadır (Pala, 2016). Yunus'un ailesine yönelik tarihi kayıtlarda yer alan bilgilere göre Yunus'un İsmail adında bir oğlu vardır (Banarlı, 1983: 330). Yunus'un şiirleri ise onun bir kızı ve bir oğlu olduğunu düşündürür.

"Bunda dahi virdün bize oğul u kız çift ü helal

Andân dahi geçdi arzum benüm ahûm didariçün" (Tatçı, 2008: 258) şeklindeki beyitten oğlu kızı ve helali olduğu sonucu çıkarılabilir.

Bu çeşitlilikten yola çıkan Pala'ya göre Yunus'un iki oğlu vardır; biri Moğol saldırısında hayatını kaybetmiş, biri ise yine Moğollar tarafından kaçırılıp cellat olarak yetiştirilmiştir. Bu oğlunun adı İsmail'dir ve babası onu yalnız bıraktığı için yıllarca ona kin duyarak büyümüş, cellatlık yapmaktan zevk alan biri haline dönüşmüştür (Pala, 2016). Pala, tarihi kayıtlarda yer alan ve Yunus'un şiirlerinde sunulan bilgilere eklemeler yapmış, kendi Yunus Emre'sinin aile yaşamını okuyucuya sunmuş, tarihte eksik olan noktaları doldurmuştur. İskender Pala, Yunus'un eşini Sitare olarak tanıtır. Tarihi kayıtlar ve Yunus'un eserleri bu noktada da yetersiz kalırken Pala, Yunus'un eşini en ince ayrıntısına kadar sunar. Yunus'un şiirlerinde iyi bir eşin nasıl olması gerektiği anlatılırken doğrudan kendi eşine yönelik bir ifade yer almaz. Ona göre bir eşte, yarda olması gereken özellikler şöyledir:

Ma'nide getirmişler kardaşdan yar yigrekdür
Oguldan dahi tatlu eger togri yarisa
Yarun sana mukabil tapusunda sücud kıl
Çıkar cigerün yidür eger çaren varışa

Gördün yarın egridür nen varısa vir kogıl
Ululardan meseldür işitdügün varısa (Tatcı, 2008: 320).

Yunus'un yaşamında önemli bir yeri olan Sitare ona yol gösteren yıldızdır. İlahi aşka ulaşmasında en önemli desteğidir. Yunus'un karısına olan tutkulu sevgisi, iletişimleri dahi romanda sunulur. Böylece tarihte silik kalan bir yön daha aydınlatılmış olur. Yunus Emre'nin aşka olan bakış açısına eserlerinden ulaşılır. Yunus Emre aşkı Tanrı'ya ulaştıran bir duygu olarak görür. Ona göre:

Tasavvuf inancında mecâzi ve hakiki diye nitelendirilen iki çeşit aşk vardır. Mecazi aşk insanlara duyulan geçici aşktır. Gerçek aşk ise Tanrı'ya duyulan edebi aşktır. İnsan, insana duyduğu aşkla aşk kavramını öğrenir gerçek aşka, ilahi aşka bu yoldan geçerek olgunlaşarak ulaşır (Günay ve Horata, 1994: 19).

Pala, Yunus'un aşk tanımına uygun bir eş sunar. Sitare, devamlı olarak Yunus'un ilerlemesine destekler. Yunus dergâh yaşamına girdikten sonra beşerden geçip ilahi aşka ulaşması gerektiğini anlar. Romanda yer alan "Yıldızdan geç artık Yunus, güneşe bak..." (Pala, 2016: 168) şeklindeki ifade Yunus Emre'nin aşk anlayışını yansıtır. Pala, mevcut bilgilerden yararlanıp eksikleri kendisi tamamlamıştır.

Sitare karakteri üzerinden evliliğe dair beklentinin ne olduğu da romanda yansıtılır. Babası kızına nasıl davranması gerektiği ile ilgili Yunus'a şu tavsiyeyi verir: Sitare'nin asıl adı Elif'tir. "Elif'imî sev, çok sev. O sevgi ile yetiştî, sevgiyi özler, sevgiyle doyar" (Pala, 2016: 61) şeklindeki beklenti Yunus'un yaşadığı dönemin dışında günümüz yaşantısıyla benzeşen bir anlatımla verilir. Kadının önemsendiği, sevgi ve saygıya layık görüldüğü evlilikte bu duyguların öncelenmesi gerektiği yönünde bir anlatımın olması dikkat çekicidir. Bunların, Yunus'un yaşadığı kabul edilen 14. yüzyılın kaos ortamında geliştirilebilecek fikirler olması pek mümkün görülmemektedir. Günümüzün bakışıyla sunulmuş, kronolojik zaman algısı yıkılmıştır. Sitare'nin Yunus Emre tarafından tasvir edilmesindeki ifadelerde de destan devrinin kadın tipine benzer özelliklerle anlatılır.

"Her konuda benden atik davranan, her zaman benden evvel karar verip uygulayan güzeller güzeli Sitare..." (Pala, 2016: 24).

"Kimdi bu kız, Melik Gazi'nin zaman aşımında unuttuğu bir cengâveri mi? Ne yapmıştı da gözümün önündeyken birdenbire sırtımdan kavrayıp boğazıma hançerini dayayıvermiş" (Pala, 2016: 57).

Kadınların tarihte, tarihsel metinlerde pek yer almadığı görülür, "Kadınlar, deyim yerindeyse tarihten saklanmış, yani çoğu tarihinin anlatısından sistematik olarak dışlanmışlardır" (Jenkins, 1997: 20). Geleneksel düşünce biçiminde kadınlara çizilen birtakım kalıplar vardır. Neslin devamını ve evin nizamını sağlamak, ailenin ihtiyaçlarını gidermek gibi nitelikleri taşıması gerekli görülen kadına romanda daha farklı bir bakış görülür. Kadının duygusal yönüne de kıymet verilmesi gerektiği üzerinde özellikle durulur. Kadın, birtakım görevleri yerine getirmenin dışında ruhunun beslenmesi gereken kıymetli bir kimse olarak görülür. Bu bakış yeni tarihselciliğin; görünmeyen grupları, azınlıkları, delileri, köleleri, eşcinselleri ve kadınları görünür hâle getirme isteğiyle örtüşür. Genel kabullerin dışında kadın portresi çizen Pala, kadınları daha görünür bir hâle getirir. Yeni tarihselci yaklaşım arka planda

kalan grupları önemseme hareketinin destekçisi olarak görüldüğüne göre Pala, bu anlamda da yeni tarihselci bakışa uygun bir tavır sergiler.

Yunus'un ailesine yönelik olarak babasıyla ilgili bilgiler romanda sunulur. O, babası ile fazla vakit geçirememiştir. Babasını bu sebeple pek tanımaz. Dedesi ise Taybuga'dır ve dergâha gelişi onun sayesinde olmuştur: "Taybuga, bir gün senin de bu eşîğe geleceğini bana kırk yıl evvel söylemişti Yunus. O yüzden sen bu eşikte Bizim Yunus oldun" (Pala, 2016: 266).

Yunus Emre şiirlerinde sadece anne baba hakkıyla ilgili birkaç değinme vardır ancak kendi anne babasından söz etmez. Tarihi kayıtlarda da bu noktaya dair pek bir bilgi yoktur. Yunus şiirinde bu konuya şu şekilde değinir:

"Yaz yaradup yir tonadan gönlümüz evi hânedân
Hoşnud ata vü anadan kullık kadrin bilen benem" (Tatçı, 2008: 216)

Verilen örnekten doğrudan Yunus'un ailesine dair çıkarım yapmak zor olsa da atasından memnun olduğu sonucuna ulaşılır. Pala ise Yunus'un annesinden dinlediği ninnileri dahi gün yüzüne çıkarır. Aile yaşamının yanı sıra Yunus'un çocukluğuna dair de gizli kalan yönler aydınlatılır. O, düşünülen aksine dervişliğe pek sıcak bakmayan biridir. Alp olmak ister. Bu durumu şöyle ifade eder: "Annem ninnilerini böyle söylemiş, daha çocukken babam bir alp gazi olacağımı defalarca tekrarlamıştı. Bütün çocukluk rüyalarım at sırtında cengâverliklerle doluydu. Bu yüzden dervişlik hiç de bana göre değildi" (Pala, 2016: 53). Yani Yunus beklenenin dışında bir düşünceye sahiptir, daha farklı bir çocukluk geçirmiştir. Bu kurgu yazarın tercihidir. Yunus tahmin edilen ve şimdiye kadar üzerinde durulan yönlerinin dışında biri olarak sunulur. Onun gelişim evresi, dervişliğe ulaşma süreci ayrıntılı olarak verilir.

İskender Pala, halk arasında sıklıkla bilinen ve eserlerde yer alan Molla Kasım ile Yunus Emre arasında geçen menkıbeden yola çıkarak eserinin yazılış amacını okuyucuya sunar. O, romanın yazarını Molla Kasım olarak gösterir. Molla Kasım, Yunus Emre'nin şiirlerini denize attığı için pişman olmuş ve hatasını telafi etmek için bu romanı yazmıştır:

Adım Kasım. Talebelik yıllarımdan kalma lakabımla bana Molla Kasım derler. Şimdi anlatacağım şeyleri yaşamamış olsaydım, Yunus'u anlatan bu kitap size ulaşmayabilir, bunun yerine bizim Yunus'un iki bin kadar şiirini daha okuyor olabilirdiniz. Evet, ben suçluyum!.. Kendimi Yunus'a adanmış biri olarak bu suçumu affettirebileceğimden de şüpheliyim (Pala, 2016: 1-2).

Söz konusu pişmanlık romanda geniş olarak verilir ve bu anlatım yeni tarihselcilikte yer alan Greenblatt'ın eserinde de karşımıza çıkan "geçmişe dair gerçeklik etkisi yaratmak" (Uslu, 2011: 41) için eseri anektotla başlatma durumunu anımsatır. Yunus Emre'nin hayatına dâhil etme yönelimi de "geçmişe dair gerçeklik etkisi yaratmak" olarak görülür. Bu durum romanda şöyle geçer:

"Okuyacağınız satırları hep onun anlattığı gibi kaydettim; çünkü gözlerinizi onun göz bebeğine çevirmenizi istiyorum. Her ne ki o ve oğlu anlattı, ben burada naklettim. Söz onlarındır, yazı benim" (Pala, 2016: 11).

Verilen örnekler romanda yazarların tamamen gerçek olduğunu, birinci kişilerden öğrenilerek yazıldığını gösterir. Geçmişe dair gerçeklik algısı yaratılır. Yeni tarihselcilikte görülen tarih ile roman arasındaki keskin ayrımın silikleşmesi *Od* romanında defaatle yapılır.

“Evet!.. Ben Molla Kasım, divitimi hokkaya bandırdım ve belki kendimi affettirebilirim diye bu satırları yazıyorum. Bunun için Yunus Emre Hazretleri’yle birkaç kez halvet olup özel görüşmeler yaptım” (Pala, 2016: 9).

Yukarıdaki ifade, Greenblatt’ın (2003: 744) yeni tarihselcilik ile ilgili “tarihsel süreçlerin etkilenemez ve değiştirilemez olduğunu kabul etmez, ama kişilerin etkisini belirleyen ölçüler ve sınırlar bulmaya da meyillidir” şeklindeki ifadesine uygun olarak Yunus’a dair tarihte, kayıtlarda yer alan bilgileri yeniden değerlendirmek, üzerine eklemeler yapmak gerektiğini düşündürmek içindir. Okuyucunun romanda verilen bilgilere inanması istenir.

Romanda, Yunus’un hayatının aile yaşamının yanı sıra yaşadığı düşünülen döneme dair aydınlatmalar da yapılır. Bir anlamda 13-14. yüzyıl bugünün gözünden yeniden canlandırılır. Toplumsal hayat, tekke ortamı, mürit ve mürşitlerin günlük hayatına dair ayrıntılar sunulur. Bu sunum daha çok Hacı Bektâş-ı Veli üzerinden yapılır. Hacı Bektâş-ı Veli’ye dair tarihi kayıtlarda çeşitli bilgiler yer alır. Bir yanda Orhan Gazi dönemine kadar yaşadığına dair fikirler varken bir yanda böyle bir kişinin hiç yaşamadığı düşünülmüştür (Ülken, 2003: 88). Pala ise bu müphem durumu açıklığa kavuşturur. Romanının büyük bir kısmında Hacı Bektâş’a yer verir, Yunus ile olan iletişimini, dergâh işleyişindeki konumunu sunar. Tasavvuf öğretileri, dergâh yaşamı bu isimlerle aydınlatılır. Öyle ki Yunus Emre, Hacı Bektâş’a “Tebessüm Sultan” şeklinde hitap etmiş, onun hoşgörüsü sahibi olduğunu daima ifade etmiş, dergâhında bulunmuştur. Yunus’un hoşgörüsünün gelişmesinde de Hacı Bektâş-ı Veli’nin etkisi üzerinde durulmuştur.

Pala’ya göre Hacı Bektâş’ın dergâhında 99 mürit vardır, dergâh çok kalabalıktır, müritlere ışık diye hitap edilir, dergâhın kapısında ışıkların uyması gerektiği kuralların yazıldığı bir ahitname asılıdır. Müritler burada sadece sohbet dinlemekle kalmayıp tarım arazilerinde çalışıp, ürünlerini Anadolu’ya ulaştırırlar (Pala, 2016: 73-74). Dergâh işleyişi şöyledir: Sabah zikrinden sonra çorba içilir. Yunus Emre; kuşluk vaktine kadar dinlenir sonra odun için ormana gider, akşam olunca döner, akşam zikrine katılır, akşam ile yatsı arasında da okuma yazma öğrenir, yatsıdan sonra dervişlerle Kur’an, Hazret-i Yesevî nefeslerinden, Kelimat-ı Barak Baba’dan ve Aslanlı Hünkâr risaleleri okur. Pazartesi günleri oduna gitmez, ikindi sohbetine katılıp giysilerini yıkayıp haftalık temizliğini yapar, Abakay dervişle paylaştığı hücresinin eksiklerini giderir (Pala, 2016: 139-140).

Dergâh yaşamıyla ilgili bu denli ayrıntılı anlatıma ne Yunus Emre’nin şiirleri ne hakkında oluşan menkıbeler ne de tarihi kayıtlardan ulaşmak mümkün değilken Pala, aktarımlarıyla mümkün hâle getirir. Günlük uygulamalar, işleyiş biçimi gibi unsurların sunulması bir yandan da Greenblatt’ın üzerinde durduğu “toplumsal enerjinin dolaşımı”nı anımsatır. Pala bu anlatımı ile dergâh adetlerini, uygulamalarını günümüzde anlaşılır kılar ve toplumsal enerjinin aktarımı sağlanır.

Dergâhın işleyişine dair uygulamalar, ifadeler de günümüzün bakış açısıyla sunulur. “Burada bütün ışık dervişler aynı şartlarda ve eşit ücretle -yegâne ücret sohbetlerle geçen gönül ziyafeti idi- tarla ekip ekin yetiştiriyor yahut meyve bahçelerinde çalışıyorlardı” (Pala, 2016: 74) şeklindeki anlatımda günümüz kavramlarının kullanımı dikkat çeker. Eşit ücretle, ortak şartlarda çalışma gibi ifadeler günümüzün getirdiği ifade kalıplarıyken, Hacı Bektâş’ın adaletli

yaklaşımı, geçmiş yüzyıldaki adaletli çalışma biçimi “aynı şartlar, eşit ücret” gibi ifadeler kullanılarak anlatılır.

Yukarıda üzerinde durulan örneklerle bakıldığında Pala, üzerinde kesin sonuçlara ulaşmanın pek de mümkün olmadığı bilgilere kendi eklemelerini yapmış, yeni tarihselciliğe göre silik noktaları aydınlatmıştır. Bu aydınlatma, belli grupları ifade eden alt kültür unsurlarını ön plana çıkarma noktasında da önemlidir. Klasik tarih yaklaşımında büyük savaşların yıkıcı etkileri, hükümdarlar, güçlü liderler, savaşların sebep ve sonuçları üzerinde durulurken, yeni tarihselciler bütün bu durumların ardında kalan ezilen alt gruplara, halka yönelirler. “Gizli kalmış -tarihsel metinlerde yer almayan- tarihi açığa çıkarma çabası yeni tarihselci eleştirmenin enerjisini kadınların dünyası, azınlıklar, deliler ve suçlular üstünde yoğunlaştırmasına sebep olmuştur” (Brannigan,1998’den akt. Çavuş, 2002: 127). “Üst güçler” tarihi kaleme alan kişiler olarak görülürken “alt grup” tarihi yazılan kişilerdir. Yeni tarihselciler ise bu durumun karşısında dururlar. Pala da bu tavra uygun olarak otoriter güçleri sorgular, kadınlara, dervişlere, suçlulara yönelir.

Yunus Emre’nin Moğollar tarafından cellat olarak yetiştirilen oğlunun anlatımı da yukarıda sözü edilen alt gruplara yönelme ilkesiyle uygunluk taşır. Nitekim oğlu İsmail ve ustası ilk başta kin ve öfkeyle dolu kişiler olarak tanıtılırken ilerleyen zamanlarda neden cellatlık yaptıkları gün yüzüne çıkarılır. Hikâyeleri onların suçunu hafifletecek niteliktedir. Ustasının adı Arn’dır. O, geçmişte uğradığı haksızlıkların sonucunda Tanrı’nın adaletsiz olduğu ve kendi haklarını kendilerinin savunması gerektiğini düşünerek cellatlık yapmaya başlamıştır (Pala, 2016: 102).

Arn Usta’nın karısını kaybettikten sonra cellatlığa başlaması ile Yunus Emre’nin eşi ve çocuklarını kaybettikten sonra dervişlik sürecine girmesi yaşanan olumsuz olaylar sonucunda iyi veya kötü bir yola girmenin kişinin kendi tercihleriyle ilgili olduğu, her ikisinin de mümkün olduğu ama nihayetinde doğru davranışlara yönelmek gerektiği sezdirilir. Bu yönelimde Yunus Emre’nin daima üzerinde durduğu, şiirlerinde işlediği iyiye ulaşma, mücadele etme, insanları sevme ve zarar vermeme fikirleri romanda bu şekilde kendini gösterir. Aynı şekilde Yunus’un oğlu ve Arn Usta’nın kin ve öfke dolu oluşu Yunus Emre’nin *Risâletü’n Nushıyye*’sinde yer alan “Dâstân-ı Buşu Yanî Gazab” (Günay ve Horata, 1994: 132) kısmını anımsatır. Burada da öfke ile sabrın çatışması verilir. Tıpkı mücadelenin ardından iyiliğe yönelen İsmail ve Yunus gibi nihayetinde sabır kazançlı çıkar. Yunus Emre’nin eseriyle eş bir anlatım biçimi görülür. Bu durum Pala’nın mevcut eser ve fikirlerden faydalanarak eksikleri tamamladığını bir kez daha örnekler.

Yunus’un karısının ölümünden sonra dervişlik yoluna girme durumuyla ilgili değinilmesi gereken diğer nokta ise menkıbelerde kabul edilen durumun dışında bir anlatımın olduğudur. Romanda, Hacı Bektâş ile Yunus Emre arasındaki “buğday mı himmet mi” temalı anlatıda olmayan, Yunus’un bilinen yaşam sürecinde yer almayan ayrıntılar eklenir. Mevcut bilgiler genişletilerek sunulur. Vilâyetnâme’de Yunus Emre’nin Hacı Bektâş’ın dergâhına dönüşü şu şekilde yer alır:

Köyün aşığına gelince hamamın öte yanındaki yokuşu çıkar çıkmaz ne olmayacak iş ettim ben dedi, vilayet erine vardım bana nasip sundu, her alıcın çekirdeği başına on nefes verdi, kabul etmedim. Verilen buğday birkaç gün

yenir, biter. Bu yüzden o nasiplerden mahrum kaldım. Döneyim tekrar varayım belki yine himmet eder (Gölpınarlı, 2020: 48).

Romanda ise Yunus'un bu sonuca ulaşması, dergaha dönmesi, himmeti önemli görmesi Sitare'nin ölümüyle ilişkilendirilir:

“Onun soğumuş cesedi üstüne kapanmış ağlarken Aslanlı Hünkâr'ın nefesleri geldi aklıma. Nefessiz gidilen yolun sonu bulunmaz, karanlıktır, demişti. O anda Sitare'ye lazım olan nefesten bahsetmişti belki de; onu karanlığa göndereceğimi bilerek...” (Pala, 2016: 80) şeklindeki alıntılarda örneklendiği üzere Pala, Yunus Emre'nin serüvenini yeniden yazar. Bu genişletmeden sonra asıl üzerinde durulan noktaya değinmek gerekirse, Pala'nın gerek daha önce üzerinde durulan Molla Kasım'a gerekse cellatlara yönelik aktarımı onları bir şekilde “aklamak” yönündedir. Bu durum, görülenin arka planında farklı unsurlar olabileceğini, kalıp fikirleri yıkmak gerektiğini okura iletmenin bir yolu olarak görülebilir.

Alt gruplara yönelime örnek olarak abdalların yaşamı ve topluma katkısının sunulması dikkat çeker:

Anladım ki halka karışmadan, halkın içine ve işine karışmadan uzlette yaşamayı seçmişler. Bazı abdallar bunu günaha girmemek için yapıyor, تنها yerlerde mekân tutup yaşıyorlardı. Ben buna pek itibar etmiyorum. Derviş, halk içinde ama onlardan ayrı olmalı; dışta halk ile iken içte Hak ile olmalıydı (Pala, 2016: 208).

Pala bu aktarımla abdalların yaşayış biçimlerini Yunus'un gözünden sunar, onlara olan eleştirel bakışını gün yüzüne çıkarır. Sonrasında Abdallara halkın bakışını ifade edecek şu aktarımı yapar:

“Halk nazarında abdallar, gönül gözleri açık olduğu için insanları irşada çalışan, zaman ve mekân aşımında yaşayacak derecede ermiş, dışlarından ziyade içlerini süslemeyi yeğleyen, bu yüzden halk arasında biraz saf oldukları zannedilen arif kişilerdi” (Pala, 2016: 207).

Öncesinde Yunus, abdallara karşı negatif düşüncelere sahipken sonrasında onları daha doğru anlar ve toplumsal hayatta aldıkları rollere değinir:

“Her yanda irşat vazifesi yapan gönül erleri, dervişler, ahiler, bacılar çoğalıp teselli ile birlikte hayata çekidüzen verdiler. Çok şükür Çekikgöz'ün çoğu İslam ile tanıştılar; düşmanlıklar ve şiddet azaldı” (Pala, 2016: 259).

Bu ifade açıkça klasik tarihte arka planda kalan alt grupların toplumsal hayatta ve tarihte ne denli önemli etkilere sahip olduğunu gösterir. Romanda Yunus Emre ile ilgili olarak eklenen diğer yön ise Yunus'un şiirlerinin hangi bağlamda oluştuğudur. Pala'ya göre şiirlerinin oluşması Mevlânâ'nın ona “kafiye düşür” demesiyledir. Yunus Emre'nin Divân'ındaki şiirleri Yunus'un söylemeye başlayıp Mevlânâ'nın düzeltmeleriyle oluşur. Şu şekilde romanda verilir:

Camide koyu bir sessizlik hâkim olduğu sırada fısıldadı: “Taptuk kokusu! Kafiye düşür!” O zamana kadar zihnimde kafiyeler uçuşurdu ama bunları hiç dillendirmemişim. İyi ama şiire ilgim olduğunu nasıl bilmisti? Eğer bunu biliyorsa kalbimdekini de biliyor olmalıydı. Tedirginliğim üzerimdeyken ayak verdi:

“Severim Allah'ı candan içerü”

Yüreğimin sesi kubbeyi çınlatacakmış gibi geldi. Kafiye düşürdüm:

“Yollar vardır erkândan içerü”
 “Şeriat, tarikat yoldur gidene” (Pala, 2016: 167).

Bu anlatımla Yunus Emre'nin şiirlerinin oluşum bağlamı yeniden canlandırılır. Yunus Emre etrafında oluşan menkıbelerden en bilindik olanı “ağzının kilidinin açılması” (Gölpınarlı, 2020: 48) ile ilgili olanıdır. Buna göre Tabduk Emre'nin de olduğu bir sohbet meclisinde Tabduk'un isteği üzerine Yunus'un birden şiir söylemeye başladığı bilinir. Bu olağanüstü yön, romanda daha beşeriyete yaklaştırılarak verilir. Aniden şiir söylemeye başlayan, kerametleri olan Yunus âşıklara özgü “ayak alma” ile şiirlerini söyleyen daha beşeri nitelikleri olan biri olarak sunulur. Bu durum iki farklı zaman diliminin iç içe geçtiğini gösterir. Pala'nın Yunus'a yüklediği bir diğer vasıf ise şifacılıktır. Onun kapısına gelenleri iyileştiren, şifa dağıtan kişiliği sunulur:

“Kapımıza gelen hastaları kendi tavırları içinde değerlendirince, dertlere çare bulmak kolaylaşıyor, şifa ellerimden hemencecik akıyordu” (Pala, 2016: 283).

Yukarıdaki örnekte de görüldüğü üzere Yunus'a daha öncesinde bilinmeyen bir karakter özelliği kazandırılır. Yunus'un hastaları otlarla tedavi etmesi, Yunus Emre Divânı'nda geniş bir şekilde yer alan bitkileri anımsatır. Şiirlerinde bitkilere, doğaya yer veren Yunus Emre'ye Pala, mevcut durumdan yola çıkarak hastaları otlar vesilesiyle tedavi eden şifacı rolü yüklenir. Böylece Yunus Emre ile ilgili yeni bir yön daha aydınlatılmış olur. Pala, Yunus Emre'nin yaşamına, gelişim sürecine dair pek çok noktayı aydınlatırken aynı zamanda Yunus Emre'nin yaşadığı düşünülerek ele alınan yüzyılın sosyal, tarihi, siyasi yönlerine dair de ayrıntılar sunar.

Romanda devrin arka planını, Moğol istilasının Anadolu'da meydana getirdiği yıkımı, insanların içerisinde olduğu bunalımlardan kaynaklı olarak dergâhlara ve tasavvufa sığınma ihtiyacı duyduğu Yunus Emre üzerinden aktarılır (Ergöz, 2020: 505). Bu dönemde, siyasi otorite zayıflamış, taht kavgaları aşılmaz bir hâl almış, isyanlar artmıştır. Siyasi olan bu sıkıntılara kuraklık, kıtlık gibi sorunların da eklenmesi yaşanmaz bir dönemin oluşmasına yol açmıştır (Dede, 1990: 30).

Bu dönemde I. Alaaddin Keykubat'ın vefatının ardından Anadolu Selçuklu Devleti gerilemeye başlamıştır. Alaaddin Keykubat Keykubadiye Sarayı'nda ölünce zamanın önemli devlet adamları Gıyaseddin'i Kayseri'ye götürmüş tahta çıkarmışlardır. II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in yetersiz yönetim tecrübesi, Köseadağı Savaşı, alınan isabetsiz kararlar, etkin devlet adamlarının yönetimden uzak tutulması gibi etkenler devletin sarsılmasına (Özşahin, 2018: 10-22) ve Anadolu'nun sıkıntılı günler yaşamasına sebep olmuştur. Keyhüsrev'in vefatı sonrasında tahta geçmesi uygun görülen II. İzzeddin Keykavus olmuştur ancak sonrasında IV. Rüknettin Kılıçarslan'ın da tahta çıkmak istemesi ile iki kardeş arasında çekişmeler başlamıştır.

Pala'nın tarihi seyri, klasik tarih yaklaşımından farklı olarak daha “duygusal” bir üslupla sunması onun kişisel tercihini gösterir. Tarihi bilgilerin bir kısmına bağlı kalırken bir kısmına eklemeler yapar. Örneğin siyasi boşluğun yol açtığı sıkıntıları şöyle anlatır: “Konya tahtında oturan Rüknettin'in, Çekikgöz hükümdarı Hülagu'ya bağlılık arz etmeye gittiği zamandan itibaren huzursuzluk sürüyordu. Çekikgöz, hâlâ Anadolu'yu şiddetle yağmalıyor, sultanlar ise onlarla dalaşmaktan korktukları için halk ezildikçe eziliyordu” (Pala, 2016: 54).

Örnekte görüldüğü üzere üst grup, güçlü yöneticiler, savaşların sebep ve sonuçlarındanziyade alt grup yani ağır vergiler ödemek zorunda kalan, sömürülen, öldürülen

halk ön plana çıkarılır. Klasik tarih yaklaşımıyla yapılan kaynaklarda yer alan bu olaylar Yunus Emre'nin şiirlerinde de geçer. Yunus şiirlerinde savaş ve askerlik ifadelerini sıklıkla kullanır:

“Taş gönülde ne biter dilinde agu düter
Niçe yumşak söylese sözi savaşa benzer” (Tatcı, 2008: 91).

“Ol budakda biter î mân î mân bitse gider gümân
Dün-gün işüm budur hemân nefşüme bir Tatar oldum” (Tatcı, 2008: 246).

Yukarıda örneklenen beyitlerde geçen bu ifadelerin yanı sıra Yunus Emre etrafında oluşan ve genel olarak o dönemi yansıtan menkıbelerde de sosyal ortamın sıkıntıları, kıtlık, doğal afetler anlatılır. Ancak Pala daha geniş bir anlatımla bütün arka planı aydınlatır. Ezilen halkın durumunu göz önüne çıkarır.

Yeni Tarihselcilik Yaklaşımıyla Nihat Asyalı'nın “Yunus Diye Göründüm” Tiyatrosunda Yunus Emre

Nihat Asyalı *Yunus Diye Göründüm* adlı tiyatro eserinde, Yunus Emre aracılığıyla Anadolu insanının çeşitli yıkımlar karşısındaki direnişini anlatır. Eserde, kişinin kendini araması, daima mücadele içinde olması ve bütün arayışının sonunda yolun yine kendisine çıkacağı üzerinde durulmuştur.

İnsanın aradığını kendinde bulacağına dair anlatım eserde “hüthüt kuşu efsanesi” ile yapılır. Yunus Emre ile hüthüt kuşları arasında da ilgi kurulur. Eserde, Yunus'un “ne ararsan kendinde ara” temalı şiirlerinin verilmesi de hüthüt kuşu efsanesini destekler biçimdedir. Onun, Tabduk Emre'nin dergâhına gidişi de eserde hüthüt kuşları ile birlikte verilir. Bu anlatımla, Yunus'un mücadelesinin, dervişlik serüveninin nihayetinde kendine ulaşma çabası olabileceği okuyucuya sezdirilir. Aynı zamanda hüthüt kuşu gibi efsanevi, masalsı bir unsurla Yunus arasında ilgi kurularak Yunus'un masalsı bir kişilik olabileceği düşündürülür. Nitekim onun tarihi bir kişilik olup olmadığı, gerçekte yaşayıp yaşamadığına dair şüpheler hep olmuştur. Asyalı da bu noktada “Yunus belki de bir masal kahramanıdır” fikrini sezdirir. Böylelikle yeni tarihselciliğin ön gördüğü üzere tarihte yer alan bilgiler şüphe edilir ve sorgulanır hâle gelir. Eserde hüthüt kuşuna olan değinme şöyledir:

Kuş aklı deyip geçmeyin
İnsanların yok mu yani
Kralları, sultanları izleyelim bu oyunda
Hem masalı hem gerçeği (Asyalı, 2010: 123).

Hayal ile gerçeğin bir arada sunulacağını gösteren bu anlatım yeni tarihselci okumaların “şüpheli, ihtiyatlı, gizemden arındırıcı, eleştirel ve hatta muhalif” (Gallagher ve Greenblatt, 2008: 27) olması gerektiği fikrini anımsatır. Asyalı, eserinde bu tarzda bir anlatım yapar, herkes tarafından kabul edilen tarihe şüphe ile yaklaşır ve asıl olanın ne olduğunu ortaya koymak ister. Eserin ilerleyen kısımları da bu isteğin olduğunu destekler. Sunucu ile Ozan arasında geçen konuşma bunun en belirgin örneğidir ve şöyledir:

SUNUCU İnat etme, gel şuraya, sana tarih öğreteyim.
OZAN İstemem, bırak yakamı. Ben senden iyi bilirim ne idüğünü tarihin.
SUNUCU (Küçümseyerek dudak büker) Sen ozansın, şair yani. Şair ne bilir tarihi? Şair sözü yalan-dolan.

OZAN Ya sen nesen, sunucu bey? Kafese konmuş papağan. Sahibinin sadık sesi. Güveniyorsan gücüne, tartışalım o tarihi.

SUNUCU Tartışalım hodri meydan. Buyur, sor istediğini.

OZAN (Sunucu'nun yüzüne bakar. Sonra vitrinler yürür ve figürleri göstererek) Bunlar nedir? Bu camların içindeki?

SUNUCU (Yüzü aydınlanır. Övünçle gülümser) Onlar tarih hazinesi. Övüncümüz, gururumuz. Anadolu toprağını Türk'e vatan eyleyenler.

OZAN Neci bunlar, kimin nesi?

SUNUCU Vezir, sultan ve komutan. Alaaddin, Gıyaseddin ve Rükneddin ve İzzeddin... Keykavuslar, Key Hüsrevler... Müineddin Pervaneler...

OZAN Şu camların arkasında göremiyorum milleti, milletin tarihte yok mudur yeri?

SUNUCU Konumuz bu değil şimdi. Tarihi yapan kişiler şu camların içindedir (Asyalı, 2010: 124).

Yer verilen bu alıntı, yeni tarihselciliğin eleştirdiği unsurları adeta resmeder. Klasik tarih yaklaşımıyla yeni tarihselcilik yaklaşımı iki farklı cephe olarak düşünüldüğünde Sunucu ve Ozan bu iki cephenin iki ayrı temsilcisidir. Yeni tarihselciler; halkı, yaşanan zorlu günlerde hissedilen duyguları, yıkımdan etkilenen kişileri önemserken klasik tarih yaklaşımı devlet adamlarını, otoriter gücü önemser. Yeni tarihselci okuma, tarih ile edebiyatın kesin olarak ayrılamayacağını da ısrarla vurgular. “Sen ozansın, şair yani. Şair ne bilir tarihi? Şair sözü yalan-dolan” (Pala, 2016: 124) şeklindeki ifade de klasik tarihteki ayrımı hatırlatacak şekilde kullanılır.

Asyalı, eserinde baştan sona daima halkı ön plana çıkarır. Onların ne denli etkilendiğini gösterir. Bunun yanı sıra klasik tarihte yer alan isimlere de yer verir. Ama klasik tarihten farklı olarak anlatır. II. İzzeddin Keykâvus ve IV. Rüknettin Kılıçarslan'ın taht kavgası sunulur. Tarihte yer alan bir olay tiyatrodan yeniden farklı bir bakış açısıyla yazılır; “Kim kazanırsa kazansın; ha Rüknettin ha İzzeddin. Anadolu toprağında tepişti durdu sultanlar... Olanlar insana oldu” (Asyalı, 2010: 135) şeklindeki ifadeden anlaşılacağı üzere olaylardan zarar gören insanlar görünür hâle gelir.

“Devlet, halka oyunlar oynayan, halkı küçümseyen, oyunlarına insanları alet eden bir kurum olarak eserde verilir. Gerçek hayatta söylenmesi zor olan ifadeler eserde rahatça anlatılır, yönetimin yaptığı uygunsuzluklar en açık haliyle verilir” (Aydın, 2022: 108). Tarihte, bu dönemde Türkmenleri ayaklandırarak kendi çıkarları için kullanma durumundan söz edilir.

Klasik tarih çalışmalarında, “II. İzzeddin Keykâvus, yeniden hükümdar olabilmek için Türkmenlerin de desteğini almayı planlıyordu” (Bal, 2005: 305) şeklinde geçen Türkmenlerden destek alma durumunu Asyalı şöyle ifade eder:

Türkmen kıyımında kitaplarda söylenir ki, İzzeddin ile Rükneddin, can düşmanı iki kardeş, amansız post kavgasında Türkmen'i Türkmen'e vurdurdu, yine kırıldı insanlar. Konya'daki koltuk için Moğol desteği gerekli. Moğol Hanı para verir, borca sokar Selçuklu'yu ve bu para ile Moğol kendine asker besletir. Moğol Hanı para verir, Selçuklu'yu borca sokar. Vezir, kadı, bey, komutan paraları paylaşırlar. Böylesine alışveriş, tarihlerde görülmemiş. (Alaylı ve acı acı) Belki de çok görülmüştür. İzleyelim kitapları (Asyalı, 2010: 150).

İki anlatım arasındaki fark belirgindir. Asyalı, yeni tarihselci bakışın verdiği özgürlük ile klasik tarih bakışının yapamayacağı yorumlamaları yapar. Türkmenler ile kardeşin kardeşe

kırdırılması, komutanların paraları paylaşması, devleti borca sokmaları gibi durumlar açık olarak ifade edilir.

Asyalı'nın eserinde Dollimore'den yola çıkarak değerlendirilebilecek bir yön dikkate değerdir. Ona göre, edebiyat ve tiyatronun iki vasfı vardır. İlki halkın krala nasıl itaat edeceğini öğreten bir araç olabileceği, ikincisi ise özellikle tiyatronun otoriter gücü yıkmakta kullanılabilecek bir yöntem olduğudur. 1601'deki Essex ayaklanmasından önce sergilenen Richard II oyunu kraliçe ile Richard arasında kurduğu benzerlik sebebiyle sahnelenmesi yasaklanmış bir oyun olmuştur. Yeni tarihselciler bu örnekten yola çıkarak otoritenin edebiyat yoluyla sarsılmasının mümkün olduğunu ifade ederler (Çavuş, 2002: 130). Yeni tarihselcilerin bu fikri ile Asyalı'nın tiyatro metniyle yarattığı otoriteyi sarsıcı etki aynı yöndedir. Devlet adamlarının yolsuzlukları, düşüncesiz ve tecrübesiz davranış biçimleri, kurnazlıkları sunularak devlet erkânına güvenilemeyeceği açıkça ortaya koyulur. Asyalı eserinde Rüknett'in ölümünü klasik tarih anlatımından farklı bir şekilde sunar. Tiyatro metninde anlatım şöyledir:

PERVANE İmdi Moğol Hakanı'na bir mektup iktiza eyler. Al kalemini eline.

PERVANE (Gezinerek yazdırmaya başlar) Hanlar hanı, ulu hakan! Ben Muineddin Pervane şu mektubu arz eylerim. Karamanoğlu namında bir sergerde-i eşkıya beylik davasına girip, ayağa kaldırmak ister şol Türkmen taifesini. Benim sultanım Rükneddin Kılıç Arslan farkeylemez tehlikeyi. Çün yaşlanmış ve yorgundur. İmdi senden niyazımdır, Sultanım Kılıç Arslan'ı davet edesin nezdine. Emri- hükmün olur ise, ben de bir miktar askerle refakat ederim Sultan'a. Arzım buncadır vesselam.

SUNUCU (Soğuk bir ifade ile) Bu mektup idam fermanı Kılıç Arslan Rükneddin'in. Meram ve maksat bu ise, ifade eylendi meram, zerafet-i lisan ile (Asyalı, 2010: 153-154).

Burada ifade edilen olaylarla ilgili tarih araştırmacısı Tokuş'un aktarımı ise şu şekildedir:

Muineddin Süleyman 664 (1266) yılında Rükneddin IV. Kılıç Arslan'ın Memlûk hükümdarı ile yazışmakta olduğu haberlerini yayarak Moğol hanından onun öldürülmesi için bir yarlığ almayı başardı. Akabinde de Rükneddin IV. Kılıç Arslan'ı öldürterek yerine Nabşi (Tayşi/Tayci)'nin de onayıyla Rükneddin IV. Kılıç Arslan'ın küçük yaşta bulunan oğlu III. Gıyaseddin Keyhüsrev'i (1266-1284) getirdi (2017: 187).

İki anlatım arasındaki fark belirgindir. Geçmişte var olan bilgiler farklı bir bakışla Asyalı tarafından yeniden yazılır. Asyalı, daha estetik bir dil ve duygusal tavırla durumu açıklar.

Rüknett'in ölümüyle ilgili tiyatro metninde yer alan diğer kısım şöyledir:

Kitaplarda söylenir ki, Moğol alınca mektubu, tuzak kuruldu Sultan'a... Şölene çağrıldı Sultan. Şölende Moğol celladı ve Muineddin Pervane... Ve Rükneddin Kılıç Arslan, dayak altında can verdi, önünde Pervane'sinin. (Sıkıntıyla içini çekerek) Tarihlerde rastlanıyor böyle tatsız vak'alara... (Asyalı, 2010: 154).

Klasik tarih araştırmalarında Rüknett'in ölümü katıldığı davette Moğollar tarafından kurulan tuzakla öldürülür. Tarih kaynaklarında anlatım şu şekildedir:

Sofralar kurulup sakiler şarap getirdiler. ...Aradan bir süre geçince Bütün Moğol emirleri ile Pervane otağdan dışarı çıktılar. Hatiroğullarından Ziya ile Şeref birkaç Moğolla orada kaldılar. Otağın kapısını sökerek gülüşüp eğlenmeye başladılar. Genç Sultanı tekme darbelerine tutarak ağlatıp inlettiler.

Her ne kadar feryat ve figan etti, aman ve yardım dilediyse de onlardan acıma ve merhametten eser, vefâkarlık ve velinimetlik haklarından iz görmedi. Sonunda yayın kirişi ile onun kutlu canını ve mübarek ruhunu cennet bahçelerine yolladılar (Bibi, 1996: 168-169).

Ortak bir olayın anlatımındaki farklılık dikkat çeker. Asyalı, olayları değinmek istediği yanları öne çıkararak daha kısa formda sunar, olanları tatsız bir vaka olarak değerlendirerek kişisel yorumunu ekler. Bu değerlendirme biçimi yeni tarihselciliğin üzerinde durduğu tam bir nesnellığın olamayacağı, daima kişisel fikirlerin dâhil olacağı gibi fikirleri örnekler.

Asyalı, tarihi kahramanları eserinde yeniden canlandırmakla kalmaz, sosyal ve kültürel yaşama dair de aktarımlar yapar. Yunus Emre'den haber getiren çerçilerin sunumu buna örnektir. Çerçilik, geçmişte daha yaygın olan bir meslek grubudur. Gezerek eşya satma olarak tanımlanabilecek bu meslek grubundaki insanlar sadece bir alışverişi sağlamakla kalmayıp, farklı yerlerdeki insanların birbirinden haberdar olmasını da mümkün hâle getirir. Onlar bir anlamda sözlü kültür ürünlerinin de aktarıcısıdır (Köse ve Korkmaz, 2020: 484).

Eserde de aynı işlevleri karşılayacak şekilde yer alan çerçi, kadınların ihtiyacı olan tarak, ayna, mendil gibi ürünleri köye getirir, bu sırada Yunus Emre'den de haber getirir, onun şiirlerini okur ve Molla Kasım ile ilişkisini anlatan menkıbeyi bazı değişiklikler katarak anlatır. Eserdeki anlatım aşağıdaki gibidir:

ÇERÇİ (Keyiflenir) Senin olsun, onun olsun. Sözlerini bu Yunus'un, kuşlar, balıklar dağıtır. Yedi iklim, dört bucağa (Ballandırarak anlatır) Bakın, anlatam da dinleyin: Bir gün birileri gelmiş, bu Yunus'un sözlerini, saçıp savurmuşlar yere. Kuşlar bu işi görünce, hemen kapıp kaldırmışlar, göğe yukarı ağmışlar. İletmişler gökyüzünden, yedi iklim, dört bucağa... (Ballandırarak anlatmayı sürdürür) Yunus'un sözleri çoktur kalanı yerlerde durur. Balıklar da kaptığıynan dalmışlar derin sulara... İletmişler o sulardan, denizlere deryalara, bu Yunus'un sözlerini.

1. GENÇ KÖYLÜ (Kuşku ve coşkuyla öne atılır) Kuşlar, balıklar kapıştı, daha kalmış mıdır sözü?

ÇERÇİ (Gülerek kasılır) Benim getirdiklerim ne, demin okuduk sizlere? Bin balık bin kuş götürse, Yunus'ta söz çoktur daha (Asyalı, 2010: 173-175).

Bu anlatımda, hem menkıbenin farklı bir anlatımla yeniden kullanıma sokulması, hem de günümüzde pek de kalmamış olan bir meslek grubunun tanıtılması, meslek kültürünün aktarımı yapılır. Bu bir anlamda alt grupların görünür olması olarak değerlendirilebilir.

Eserde daha önceden oluşan bilgileri kullanma ve dönüştürme noktasında Hacı Bektaş-ı Veli ve Yunus Emre arasında geçen "buğday mı himmet mi" konulu menkıbeye yer verilir. Menkıbedeki buğday yerine soluk verme teklifi sabit kalmış, diğer unsurlar çeşitlendirilmiştir. Menkıbe diyaloglarla yeniden ifade edilmiştir. Böylelikle Asyalı, Yunus Emre ile ilgili mevcut metinlerin farklı şekillerde yeniden yeni bilgilerle kullanıma sokulabileceğini göstermiş olur.

Tiyatro metninin köy seyirlik oyunundan izler taşıması bu bağlamda değerlendirilebilir. Atbaşı, tiyatronun köy seyirlik oyunları geleneği ile çağdaş tiyatronun ortak çizgisinde yer aldığını ifade eder. Tiyatro metnindeki açıklamalar, oyunun boş bir ortamda oynanması, seyirci ile içiçe olması, kostümlerin kolaylıkla birbirine dönüştürülmesi, müziklere ve dansa yer verilmesi, ritüel oyunlara ve çatışmalara yer verilmesi bu kesişimin örneklerindedir (2022: 279). Buna göre Asyalı'nın tercihleri, geleneksel bir oyun biçiminin yeniden canlandırılması, ritüel oyunların aktarılması toplumsal enerjinin aktarımını sağlar.

Yeni Tarihselcilik Yaklaşımıyla Mustafa Özçelik'in “Gülün Sırrı” Hikâyesinde Yunus Emre

Mustafa Özçelik, hem gelenekten beslenen hem de modernizmle eserlerini yoğuran bir araştırmacıdır. *Gülün Sırrı* isimli eserini de çocuklara yönelik olarak oluşturmuş, Yunus Emre'yi onların algı düzeyine uygun biçimde sunmuştur. Eserde Yunus Emre'nin fikirleri çocuklara tanıtılmaya çalışılmış, özellikle doğa ve insan sevgisi aşılacak istenmiştir. Dede ile torunun sohbetiyle bu öğreti sağlanmak istenmiştir. Bu noktada hitap edilen kitlenin özellikleri dikkate alınarak daha önce oluşan menkıbe ve Yunus Emre şiirleri sade bir dille farklı formlarda sunulur. Gül üzerinden bir anlatım sağlanır. Özçelik gül temalı şiirleriyle birlikte Yunus'u anlatır. Gül, metafor olarak kullanılmıştır. Özellikle divân şiirinde kullanılan bu kalıp, Halk Edebiyatı ve sonrasında Cumhuriyet Dönemi Türk edebiyatında da kullanılmaya devam etmiştir (Çetin, 2013). Gül daha çok sevginin ya da dini şahsiyetlerin tasvirinde kullanılır. Kokusu, şekli gibi unsurlar kullanım sıklığına sebeptir. Gelenekte var olan bir anlatış biçimi Yunus Emre için de tekrarlanır ve Yunus'un önemli bir şahsiyet olduğu böylece sezdirilmek istenir. Bununla birlikte doğa sevgisinin çocuklara aktarılmasında gülün tercih edilmesi, onun en çok bilinen, güzelliği kabul edilen ve çoğu zaman sevgi göstergesi olan bir bitki olması etkindir denilebilir.

Tabiat sevgisi Yunus Emre'nin şiirlerinde geniş yer tutar. O, yaratıcının tecellisi olarak gördüğü doğaya ayrı bir önem verir. Bu sebeple Özçelik'in yaptığı bu kurguda Yunus'un fikirlerini yeni bir bağlamda, belli oranlarda dönüştürerek işleme eğilimi görülür. Yunus'un fikirleri çocukların anlayacağı bir dil ve anlatımla Özçelik'in şiirlerinde ve şiirlerin yer aldığı *Gülün Sırrı* adlı hikayede işlenir. Eserde Yunus'un bu temadaki şiirleri de verilmiştir. Doğa üzerinden Mevla'ya ulaşma onun fikirleri arasındadır ve aşağıda verilen alıntı bu duruma örnektir:

Dağlar ile taşlar ile
Çağırayım Mevlam seni
Seherlerde kuşlar ile
Çağırayım Mevlam seni (Özçelik, 2008: 59).

Yazar, eserinde güttüğü amaca uygun olarak Yunus'un şiirlerini, fikirlerini, çocukları eğitime amacıyla kullanır. Bu noktada Yunus'un yaşadığı kabul edilen yüzyıldaki olaylara da yer verir: “Savaş, isyan kargaşa peşinden acıyı, yoksulluğu, felaketi ve ölümü getirmiş. Babalar savaşta, anneler, çocuklar, ihtiyarlar evlerinde bir dilim ekmeğe muhtaç duruma gelmişler” (Özçelik, 2008: 31) şeklindeki anlatım klasik tarihten ayrı, yeni tarihselci bakışla bir değerlendirme yapıldığını gösterir. Daha önceki mevcut bilgiler amacına uygun biçimde yeniden işlenmiştir. Çocuklara, dönemdeki kıtlık, çekilen sıkıntılar korkutucu savaş sahnelerinden ziyade çocuklar için daha anlaşılır bir şekilde aktarılmıştır.

Yunus Emre, her dönemde topluma hitap edecek şekilde varlık göstermiştir. Ancak geçmiş dönem yazılı kültür ürünleri genellikle yetişkin yaş grubuna uygun olarak hazırlanırken, Cumhuriyet dönemi sonrasında çocuklara yönelik eserlerde de Yunus Emre'ye yer verilir. Kapsamın bu şekilde gelişmesinde Cumhuriyet'in ilanının sonrasında daha çok çekirdek aile tipinin görülmesi ve bireyselleşmenin artmasıyla çocukların daha görünür, önemsenir hâle gelmesi etkilidir (Ungan ve Demir, 2016: 41). Bu durum toplumsal gelişmelerden ayrı

düşünülemeyecek edebiyat alanında da etkiler yaratmıştır. Yunus Emre, bu yönelimlerle birlikte şekillenerek çocuklara hitap edecek biçimde yazılı kültür ortamında yerini almıştır. Özçelik'in eseri buna örnektir.

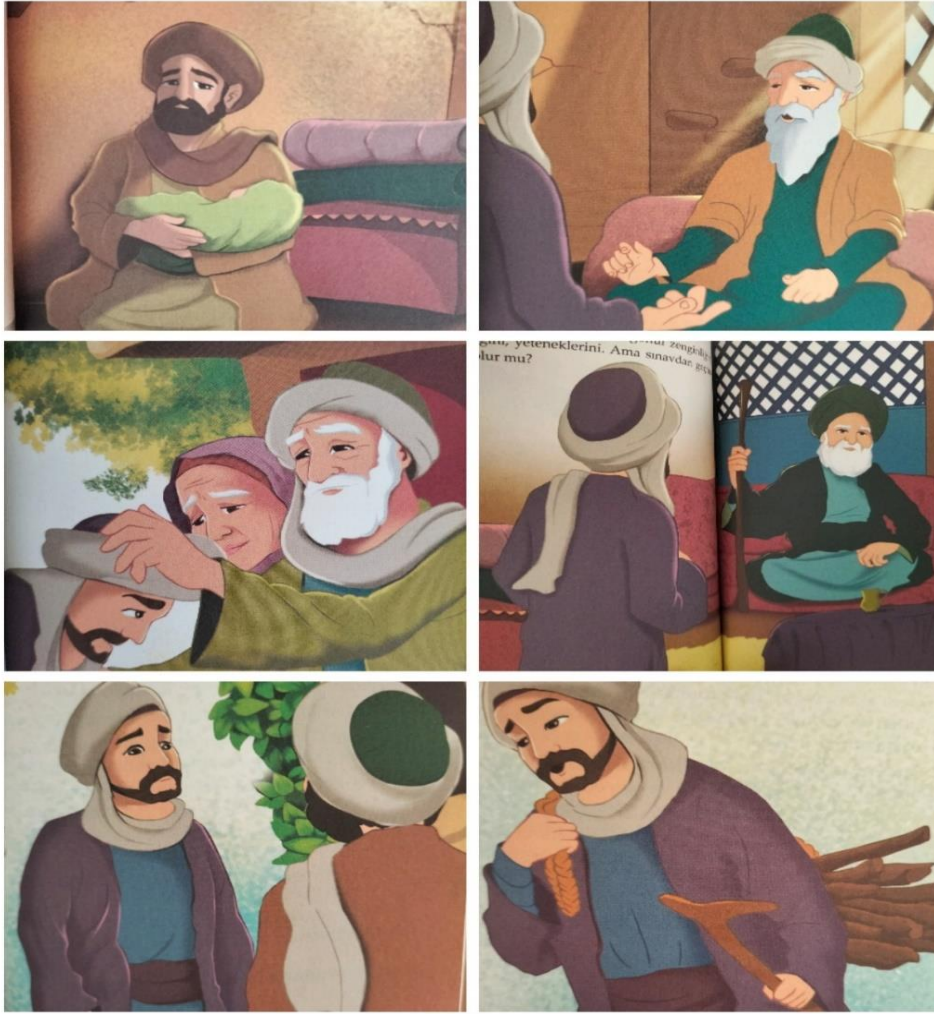
Özçelik, yeni tarihselci bakışa uygun olarak eserinde savaştan etkilenen kesime odaklanırken ezilen insanların yanı sıra hayvanları da ön plana çıkarır. Yunus Emre'nin Hacı Bektâş-1 Veli'nin dergâhına gittiğinde buğdayın yanı sıra hayvanlar için de arpa istemesi, hayvanların ahırda ölü bulunacak kadar yokluk yaşadıklarının eserde anlatılması klasik tarihte ve daha önceki eserlerde görülmeyen bir ayrıntıdır, Özçelik'in eklemeleridir. Bu tür ayrıntılara yer verilmesi yine eserin türüyle açıklanabilirken bütün bu dönüşümler, eklemeler yeni tarihselciliğin sözünü ettiği yazarın özgürlüğünün bir parçasıdır.

Eserin bir diğer yanı, çocukların gözünde canlandırmasının kolaylaşması için görsellerle anlatılanların desteklenmesidir. Aşağıda verilen alıntı sözü edildiği gibi hayvanların bitkinliğini gösterir:

Görsel 1: Hayvanların görünümü (Özçelik, 2008: 36-37).

Eserde hem görseller hem kelimelerle desteklenen bir aktarım da Yunus Emre'nin ailesi ile ilgilidir. Yunus'a bir biyografi kazandırma eğimi olan bu durum şöyle resmedilmiştir:

Görsel 2: Yunus Emre'nin yaşam serüveni (farklı sayfalardaki görseller bir araya getirilmiştir) (Özçelik, 2008: 33-57).

Burada Yunus'un portresi, anne babası, doğumu, dergâh yaşamı kısaca hayat serüveni görsellerle sunulmuştur. Yazar, Yunus'a yazdığı biyografiyi görsellerle çocukların daha kolay anlayacağı biçimde eserine katmıştır.

Yunus Emre'nin şiirleri ve hakkında oluşan menkıbeler etrafında oluşturulan eserde yazar kendi amacı ve üslubuna göre yeni bir Yunus Emre sunar. İncelenen diğer türlerden farklı olarak savaş sahnelerine ayrıntılı yer verilmemesi de çocuklara hitap etme amacının sonucu olarak düşünülebilir.

Sonuç

Sözel bellekte korunmaya devam eden Yunus Emre, yazılı kültür ortamındaki ürünlerde de varlığını korumaya devam eder. Yunus Emre hakkında üretilen bilgiler çeşitlilik gösterir. Çalışmada değerlendirilen eserlerde de bu çeşitlilik öne çıkar.

Yunus'un yaşadığı dönemin sosyal ve siyasi yapısı birtakım değişimlerle eserlerde yer edinir. Bu noktada klasik tarih eserlerinden farklı olarak yeni tarihselci bakışın sağladığı ilkeleri karşılayacak biçimde eserler meydana gelir. Yeni tarihselcilerin ortaya koyduğu tarih ve

edebiyatın tamamen birbirinden ayrı olmayıp iki bilim dalındaki bilgileri de doğru kabul etme fikrinden yola çıkarak eserlerde sunulanlar Yunus'a dair yeni kabuller olarak düşünülebilir. Bu bakıştan yola çıkarak Yunus Emre'nin yaşam çizgisine yeniden bakıldığında ulaşılan sonuçlar kıymetlidir.

Yunus'a bir biyografi oluşturma yönelimi görülür. Eşinin, çocuklarının anne ve babasının isimleri, birlikte yaşadıkları olaylar sunulur. Geçmiş dönemde oluşan Yunus Emre eserlerinde, menkıbelerde ve tarihi kayıtlarda neredeyse hiç yer almayan unsurların günümüz eserlerinde eklenmesi, günümüzde öne çıkan değerler üzerinden ona bir yaşam çizelgesi oluşturulması tabiidir. Aile ortamının, eşyle olan ilişkileri ve çocuklarının bu denli ayrıntılı olarak sunulabilmesi günümüzde bu gibi ilişkilerin önemsendir hâle gelmesi, savaş ve göç gibi olaylardan kaynaklı kaos ortamının olmaması bu eklemelerin yapılmasını sağlamıştır. Yunus Emre'nin aile yaşamının yanı sıra yaşam mücadelesinin, fikirlerinin gelişme sürecinin, şiirlerinin hangi şartlarda oluştuğunun arka planı gösterilir. Örneğin geçmiş bilgilere göre Yunus'un ağzının kilidi birden açılır ve şiir söylemeye başlarken eserlerde bu durumun daha erken zamanlarda, süreç içerisinde olduğu görülür. Bir diğerinde ise Yunus Emre, Hacı Bektâş-ı Veli'nin dergâhına insanlar için buğday istemeye gittiği bilinirken yanı sıra hayvanlar için de arpa istediği gün yüzüne çıkar. Onunla ilgili müphem olan her durum aydınlığa kavuşturulur, eklemeler yapılır. Yeni tarihselciliğin üzerinde durduğu silik noktaları belirginleştirme, eksikleri tamamlama, alt grupları görünür hâle getirme ve kültürel enerjinin dolaşımının sağlanması gibi etkenler bu eserler yoluyla yapılmıştır.

Yunus Emre, eserlerde ilahi ve dervişlik vasıflarının dışındaki yönüyle sunulur. Asyalı'ya göre Yunus Cennet için istekli olmayan, Tanrı ile değil dünya ile ilgilenmek isteyen, Pala'ya göre önceleri Alp olmak isteyen biridir. Öyle ki dergâhtaki yaşamı anlatılırken bile oradaki arkadaşlık ilişkileri, yediği yemekler, görevleri gün yüzüne çıkar. Bu ayrıntıların verilebilmesinde, yazılı kültür ortamının ve yazılı eser türlerinin ayrıntıları sunmaya uygun olması etkindir. Yunus'un günlük işlerle uğraşması, aile ilişkileri, arkadaşlarıyla olan sohbetleri, bazen insanlara yönelik negatif düşünceler geliştirmesi, şifacılık yönü günümüz gerçekçiliğine uygun biçimdedir. Bu gibi nedenlerle o, geçmişte kalan bir isim değil, her çağa ayak uyduran biri olarak kıymetli görülür. Hâlâ belirli işlevleri karşılıyor olması günümüz yaşantısında varolmasının sebebidir. Özellikle modern insanın kimlik inşasında Yunus Emre'ye ihtiyaç duyulduğu muhakkaktır. Onun üzerinden her çağda ve her yaş grubunda öğrenilecek evrensel değerler vardır. Hele ki hızlı tüketimin hâkim olduğu günümüzde pek çok ahlaki değer, sabrın, sevginin, mücadelenin gerilediği gerçeği göz önüne alındığında Yunus Emre öncülüğünde bu değerlerin geliştirilmesinin mümkün olduğu ortaya çıkar.

Sonuç olarak, evvelinde Yunus Emre dini tasavvufi bir kişilikken sonrasında olağanüstü nitelikler kazanan ve nihayetinde günümüzde beşeri vasıfları meydana çıkan, günlük yaşama uyum sağlayan biri olarak sunulmuştur. Bunda, yaşanan dönemde akılcı düşünme yapısının gelişmesi etkindir. Günümüzde olağanüstü unsurların geçerliliği azalmıştır. Toplumsal hayatın düzenleyicisi olacak nitelikte yol gösterici olarak insan zihninde ve eserlerde varlık göstermeye devam etmiştir ve edecektir. İlerleyen zamanlarda da benzeri çalışmaların yapılmasının Yunus Emre'nin gelişim/değişim çizgisini görmeye imkân sağlayacağı muhakkaktır.

Kaynakça

- ANTAKYALIOĞLU, Zekiye (2013). *Roman Kuramına Giriş*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- ASYALI, Nihat (2010). *Toplu Oyunlar 1 Direniş Üçlemesi Ateşle Oynayan Rab Şeytan'a Dedi ki Yunus Diye Görüldüm*. İstanbul: Mitos Boyut.
- ATA, Ramazan. (2020). "Yunus Emre'nin Memleketiyle İlgili Bazı Düşünceler", *V. Uluslararası Aksaray Sempozyumu*. Aksaray, s. 97-107.
- ATBAŞI, Nurtaç (2022). "Köy Seyirlik Oyunları Geleneği ve Çağdaş Tiyatronun Kesişim Noktasında Bir Oyun: Yunus Diye Görüldüm", *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 22, S. Özel Sayı, s. 271-286.
- AYDIN, Tuğba (2022). "Yunus Emre ve eserlerinin yazılı kültür ortamındaki görünümünün yeni tarihselcilik (postmodern tarih) yaklaşımına göre incelenmesi", Yüksek Lisans Tezi. Sinop: Sinop Üniversitesi.
- BAL, Mehmet Suat (2005). "Türkiye Selçukluları, Mısır Memlükleri ve Altın Orda Devleti'nin İlhanlılara Karşı Kurduğu İttifak", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.17, s. 295-310.
- BANARLI, Nihat Sami (1983). *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- İsmail Hakkı Bursevi (2019). *Kitâbü'n-Netîce Bursevî'nin Vâridâtı ve Şerhleri* (Metin - Sözlük - Dizin). Ali Namlı (Haz.) İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı.
- ÇAVUŞ, Rümeyza (2002). "Edebiyat İncelemelerinde Tarihe Yeni Bir Dönüş", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C. 42, S. 1-2, s. 121-133.
- ÇELİKÖRS, Sefa (2020). "Mustafa Özçelik'in Şiirlerinde Yer Alan Mazmunlar Üzerine Bir İnceleme", *Folklor Akademi Dergisi*, C. 3, S. 3, s. 498-517.
- ÇEK, Songül (2021). "Teknolojinin Yön Verdiği Yaşam Biçiminde Yunus Emre'nin Kazandığı Yeni Anlamlar Üzerine", *Yunus Emre- Mehmet Akif Armağanı Türk Edebiyatı Araştırmaları*, Ankara, C.1, s. 97-107.
- ÇETİN, Melek (2013). "Cumhuriyet dönemi Türk şiirinde gül imgesi", Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi.
- DEDE, Behçet (1990). "Yunus Emre'nin eserlerinin tahlili", Doktora Tezi. Bursa: Uludağ Üniversitesi.
- ERGÖZ, Ramazan (2020). "Tarihi Roman Olarak İskender Pala'nın "Od" Romanında Yapı Ve İzlek", *Tarih ve Gelecek Dergisi*, C. 6, S. 2, s. 503-525.
- GÖLPINARLI, Abdülbaki (1961). *Yunus Emre ve Tasavvuf*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- GÖLPINARLI, Abdülbaki (2020). *Menâkıb-ı Hünkâr Hacı Bektâş-ı Veli Vilâyet-nâme*. İstanbul: İnkılâp.
- GALLAGHER Catherine ve Stephen Greenblatt (2008). "Yeni Tarihselciliği Uygulamak", (çev. Berat AÇIL), *Kritik*, S. 1, s. 20-35.
- GREENBLATT, Stephen (2001). *Shakespeare ve Kültür Birikimi*, (çev. Nilgün Pelit) Ankara: Dost Kitabevi.
- GREENBLATT, Stephen (2003). "Yeni Tarihselcilik" *Hece Dergisi Eleştiri Özel Sayısı*, (77/78/79), s. 744-749.
- GÜNAY, Umay ve Osman Horata (1994). *Yunus Emre Risâletü'n Nushiyye*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- GÜNGÖR, Hulusi (1991). *Devlet Arşivlerindeki Belgelerle Yunus Emre*. Karaman.
- İbn-i Bibi. (1996). *El Evamirü'l Ala'îye Fi'l-Umuri'l Ala'îye (Selçuk Name)*. (çev. Mürsel Öztürk), Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı.
- İNAN, Göker (2021). "Osmanlı Tarihlerinde ve Biyografi Kaynaklarında Yunus Emre'ye Dair Kayıtlar", *Darulfunun İlahiyat*, C. 32, S. 'Yunus Emre' Özel Sayısı, s.1-41.
- JENKINS, Keith (1997). *Tarihi Yeniden Düşünmek*. Ankara: Dost Kitabevi.
- KÖPRÜLÜ, Mehmet Fuat (1991). *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı.
- KÖSE, Serkan ve İskender Korkmaz (2020). "Türk Kültüründe Çerçi ve Çerçilik Üzerine", *Halk ve Bilim Arasında Bir Ömür Prof. Dr. İsmail Görkem Armağanı*. (haz. Erhan Çapraz, Betül Görkem, Recep Tek, Erol Aksoy, Uğur Başaran & Nilgün Aydın). Konya: Kömen Yayınları.

- OCAK, Ahmet Yaşar. (2012). “Yunus Emre: 13-14. Yüzyıllar Arasında “Bir Garip Derviş- Kalender-Reviş” Yahut Önce Kendi Zamanı ve Zeminin İnsanı”, *Yunus Emre*. (ed. Ahmed Yaşar Ocak) Kültür Ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- ONG, Walter J. (2014). *Sözlü ve Yazılı Kültür*. (çev.Sema Postacıoğlu Banon). İstanbul: Metis.
- OPPERMANN, Serpil. (2006). *Postmodern Tarih Kuramı*. Ankara: Phoenix.
- ÖZÇELİK, Mustafa (2008). *Gülün Sırrı*. İstanbul: Nar Çocuk.
- ÖZŞAHİN, Didem (2018). “Türkiye selçuklularında üçlü saltanat döneminin siyasi yapısı (1246-1262)”. Yüksek Lisans Tezi. Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi.
- PALA, İskender. (2016). *Od*. İstanbul: Kapı.
- TAŞKÖPRÜLÜZÂDE, Ahmet (2019). *Eş-Şakâ'iku'n-Nu'Mâniyye Fî Ulemâi'd-Devleti'l-Osmâniyye Osmanlı âlimleri (çeviri - eleştirmeli metin)*. (ed. Derya Örs). İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı.
- TATCI, Mustafa (2008). *Yunus Emre Dîvânı- Tenkitli Metin*. İstanbul: H Yayınları.
- TOKUŞ, Ömer (2017). “Moğol Hâkimiyetinde Anadolu ve Anadolu'da Moğol Noyanlarının isyanları”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, C. 117, S.230, s. 177-208.
- TOPSAKAL, Semih (2014). “İskender Pala ile Romanları Üzerine”, *Türk dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, C. CVI, S. 748, s. 51-66.
- UNGAN, Suat ve Elif Demir (2016). “Günümüz Çocuk Edebiyatı Yazarları ve Eserleri Üzerine Bir İnceleme”, *Türkiye Eğitim Dergisi*, C. 1 S. 1, s. 40-65.
- USLU, Mehmet Fatih (2011). “Greenblatt'ın Yeni Tarihselci Eleştirisi”, *Edebiyatın Omzundaki Melek Edebiyatın Tarihle İlişkisi Üzerine Yazılar*. (Haz. Zeynep Uysal). İstanbul: İletişim Yayınları.
- ÜLKEN, Hilmi Ziya (2003). *Anadolu'nun Dini ve Siyasi Tarihi (Öncüler: Barak Baba, Geyikli Baba, Hacı Bektâş)*. (çev.Ahmet Taşğın), Ankara: Kalan Yayınları.
- WHITE, Hayden (2008). *Metatarih- Ondokuzuncu Yüzyıl Avrupa'sında Tarihsel İmgelem*. (çev. Mehmet Küçük), Ankara: Dost Kitapevi.
- WHITE, Hayden (1985). *The Tropics of Discourse: Essays in Cultural Criticism*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Çalışmanın yazarı/yazarları “COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” çerçevesinde aşağıdaki hususları beyan etmiş(ler)dir:

Etik Kurul Belgesi: Bu çalışma için etik kurul belgesi gerekmemektedir.

Finansman: Bu çalışma için herhangi bir kurum ve kuruluştan destek alınmamıştır.

Destek ve Teşekkür: Çalışmanın araştırılması ve yazımı esnasında destek veya fikirlerine başvurulmuş Doç. Dr. Songül Çek'e teşekkürlerimi sunarım.

Çıkar Çatışması Beyanı: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.

Yazarın Notu: Bu çalışma Sinop Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsünde tamamlanan *Yunus Emre ve Eserlerinin Yazılı Kültür Ortamındaki Görünümünün Yeni Tarihselcilik (Postmodern Tarih) Yaklaşımına Göre İncelenmesi* adlı Yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Katkı Oranı Beyanı: Bu makalenin tüm bölümleri tek bir yazar tarafından hazırlanmıştır.

The author / authors of the study declared the following points within the framework of the “COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”:

Ethics Committee Approval: Ethics committee approval is not required for this study.

Funding: No support was received from any institution or organization for this study.

Support and Acknowledgments: During the research and writing of the study, Assoc. Dr. I would like to thank Songül Çek.

Declaration of Conflicting Interests: The author has no potential conflict of interest regarding research, authorship or publication of this article.

Author's Note: This study was completed at Sinop University, Graduate Education Institute By *Analysing Of The Appearance Of Yunus Emre And His Works In The Written Cultural Environment According To The New Historicism (Postmodern History) Approach* was produced from Master's thesis.

Author Contributions: All sections of this article have been prepared by a single author.